

1. ВЪВЕДЕНИЕ

Детската психиатрия е специалност с 4-годишен срок на обучение.

Детската психиатрия е свързана традиционно с психиатрията за възрастни и се отделя като самостоятелна дисциплина успоредно с развитието на психиатрията, различните психотерапевтични школи, социалната психиатрия, както и големите постижения в невробиологията и психофармакологията. Съвременните класификации отделят голямата част от детските психични разстройства в отделни рубрики предвид на възрастовата специфика, различието в психопатологичните прояви и протичането, прогнозата и терапевтичните интервенции. През последните години нараства интересът към най-ранната възраст, ранните маркери на бъдещите клинични прояви на психиатрични разстройства, а от там - и на ранната превенцията на детското психично здраве. Професионалната идентичност на детския психиатър се изгражда както в непосредствената работа с деца, юноши и техните семейства, така и в колаборацията с други професионалисти и институции, които имат отношение към детското здраве, психично развитие и благополучие. Обслужването на деца и юноши изисква високоспециализирани познания за нормалното и психопатологично развитие на детето, умения за формулиране както на клинична диагноза, така и на специфични контекстуални проблеми (семейство, училище, социум).

1.1 Наименование на специалността: **ДЕТСКА ПСИХИАТРИЯ.**

1.2 Продължителност на обучението: 4 години.

1.3 Изисквано базово образование за допускане до обучение специалност: магистър по медицина

2. ДЕФИНИЦИЯ НА СПЕЦИАЛНОСТТА, КОМПЕТЕНЦИИ И УМЕНИЯ

2.1. ДЕФИНИЦИЯ

Детската психиатрия е медицинска дисциплина за разпознаване, лечение и превенция на психичните разстройства при деца и юноши. Тя интегрира медицински с психологични, педагогични и социални познания. Изисква знания относно различията между психопатологията в детска, юношеска и зряла възраст и характерните поведения и преживявания за отделни възрастови периоди на детството и юношеството, континуитета и дисконтинуитета на психичните разстройства.

Специалността е насочена към ранно диагностициране и навременна терапия на детските психиатрични разстройства, описани според критериите на международните психиатрични класификационни системи. Тези състояния са свързани със страдание, затрудняване на функционирането на детето и/или лоша прогноза, например, бъдеща инвалидизация, нарушения в растежа и развитието, риск за сигурността на детето или други хора, преждевременна смърт.

Практикуването на детската психиатрия предполага работа с деца, юноши, родители, семейства и професионалисти извън кръга на детските психиатри.

2.2 КОМПЕТЕНЦИИ И УМЕНИЯ

Компетенциите и уменията на специалистите по детска психиатрия са насочени към промоцията на детско психично здраве, превенцията, диагнозата и лечението на детските и юношеските психични разстройства, както и съветването на семействата и общността по въпросите на детското психично здраве.

А) Компетенции:

Лекарите със специалност Детска психиатрия трябва да познават, диагностицират и лекуват психичните разстройства в детската и юношеска възраст. Трябва да познават задълбочено общата психопатология, диагностиката и лечението на основните психиатрични разстройства, голяма част от които започват в детството и юношеството, основните терапевтични методи и организация на цялостната психично-здравна помощ, поради което е предвидено обучение по обща психиатрия. Детските психиатри трябва да могат да разпознават коморбидността и диференциалната диагноза на психично-здравните проблеми на децата и юношите, поради което е предвидено обучение по детски болести и детска неврология. Детските психиатри трябва да имат компетентност да колаборират като експерти и консултанти с други институции, поради което се изисква обучение в консултиране и междуинституционално сътрудничество.

Б) Специализантите трябва за усвоят следните умения:

Общи умения:

- Психиатрично изследване и документиране на психичен статус при възрастен. Соматичен и неврологичен статус
- Основни симптоми и синдроми при възрастните
- Оценъчни и самооценъчни скали и инструменти. Структурирани интервюта.
- Психиатрично изследване и документиране на психичен статус при деца и юноши:
  - деца от предучилищна възраст
  - деца от 7 до 12-годишна възраст
  - юноши
- Психиатрично интервю при
  - деца от предучилищна възраст
  - деца до 12-годишна възраст
  - юноши
- Родителско интервю
- Формулиране на случай/изготвяне на диагностично-лечебен план
- Консултиране на родители във връзка с психичен проблем при дете или юноша
- Семейна сесия за целите на психиатричната оценка на детето
- Оценка на функциите и ресурсите на детето, родителите, семейството и обкръжението
- Координиране на работата на екипа в детската психиатрия. Водене на екипно заседание
- Консултиране на други професионалисти и сътрудничество с институции с отношение към детството, юношеството и семействата
- Умения за изпълнение на функциите на експерт в дознанието, следствието и съда: изготвяне и представяне на съдебно-психиатрична експертиза, свидетелстване в съда
- Експертиза за целите на отделите за закрила на детето
- Експертиза във връзка с оценката на училищното функциониране на децата и юношите
- Изготвяне на консултативно становище за други професионалисти
- Анализ на резултати от лабораторни тестове и изследвания
- Определяне на показания за психотерапия
- Определяне на показания, започване и провеждане на психофармакотерапия
- Насочване за консултация
- Насочване за лечение или включване в програма от грижи

Специфични умения:

Включват умения за оценка, формулиране на случай и терапевтични интервенции при:

- Отклонения от нормалното психично развитие, включително при специфичните разстройства на развитието
- Проблемите в избирателната привързаност и емоционалните разстройства в кърмаческа и ранна детска възраст
- Нарушенията в интелектуалното функциониране
- Разстройствата от аутистичния спектър (генерализирани – первазивни - разстройства на развитието: аутистично разстройство, разстройство на Asperger, разстройство на Rett , детско дезинтегративно разстройство, первазивно разстройство на развитието, неуточнено по друг начин)
- Разстройства с дефицит на вниманието и/или хиперактивност и импулсивност, включително хиперкинетично разстройство (ADHD, НКД)
- Разстройство на Tourette и други тикови разстройства
- Обсесивно-компулсивно разстройство
- Различни типове емоционални – тревожни и депресивни – разстройства, характерни за детската и юношеската възраст
- Депресия и други афективни разстройства
- Суицидно поведение
- Хранителни разстройства, включително anorexia nervosa и bulimia nervosa
- Психосоматични състояния и соматоформни разстройства
- Психози и състояния, проявяващи се с обърканост в детско-юношеска възраст
- Поведенчески разстройства
- Психологични и психопатологични аспекти на криминални действия при младежите
- Кризисни реакции, суицидно поведение, оценка на суициден риск
- Посттравматично стресово разстройство (включително и психични проблеми, свързани имиграцията, бежанците, реакции при бедствия, злополуки, терористични заплахи и атаки)
- Разпознаване на деца, пострадали от насилие, включително сексуално
- Антисоциално поведение и злоупотреба с психотропни субстанции в юношеска и детска възраст
- Личностови разстройства при по-големите юноши.

Терапевтично насочени умения и други интервенции:

- Планиране и координиране, съвместно с други специалисти, на соматичните, социалните, психотерапевтичните и педагогичните методи за терапия и рехабилитация при пациенти в условията на болнично и доболнично лечение;
- Даване на информация, съветване и подкрепа на пациентите и техните семейства, психообучителна терапия
- Определяне на показания за психотерапия (системна, психодинамична, когнитивно-поведенческа) – определяне на индикации в отделния случай, умения за кризисни интервенции, терапия на средата и обкръжението;
- Психофармакотерапия и други методи на соматична терапия;
- Консултиране по въпроси от детско-юношеската психиатрия и психотерапия на здравни и социални или други ангажирани с проблемите служби

- Оценка и даване на становище във връзка с определяне на родителски права и даване правото на попечителство, осиновяване а също така и за съблюдаване правата на детето (включително физическо насилие, психологично negliжиране, сексуална злоупотреба с деца и юноши)

3. ЦЕЛ НА ОБУЧЕНИЕТО

Цел на обучението по Детска психиатрия е формирането на професионалисти, компетентни в диагнозата, лечението и превенцията на психичните разстройства в детска и юношеска възраст в различни „нива“ на грижи. Специалистите по детска психиатрия е необходимо да сътрудничат с медицински и немедицински области с отношение към децата и юношите. Те трябва да познават също така общата психопатология, диагностиката и лечението на психичните разстройства при възрастния, голяма част от които започват в детството и юношеството, както и основните соматични разстройства при детето и юношата.

4. ОБУЧЕНИЕ

4.1.УЧЕБЕН ПЛАН (наименование на модулите и тяхната продължителност)

- **Обща психиатрия**
  - Модул практическо обучение
    - Базисни умения – 6 месеца
    - Клиничен опит – 14 месеца – болнично лечение, дневен стационар, консултативна психиатрия, психиатрия в общността.
  - Модул теоретично обучение - 4 тематични семинара, Теоретичната подготовка се извършва чрез участие в тематични семинари и се полагат 4 колоквиума според програмата за специализация по психиатрия..
- **Детска психиатрия**
  - Модул практическо обучение
    - Консултиране и кризисни интервенции – кабинети, отделения, сектори, диспансери – 12 месеца
    - Дневни и 24-часови програми – клиники, отделения, сектори, диспансери, дневни центрове – 12 месеца
  - Модул теоретично обучение

Теоретичната подготовка се извършва чрез участие на специализанта в тематични семинари, интензивни курсове, лекции, развитие на писмени работи. Полагат се 6 задължителни колоквиума.

Основни теми:

    - Психология и психопатология на развитието, разстройства на психичното развитие
    - Емоционални и поведенчески разстройства в детска и юношеска възраст
    - Психотични разстройства в юношеска и детска възраст
    - Терапевтични интервенции – медикаментозна терапия
    - Терапевтични интервенции - психосоциални и психотерапевтични подходи, превенция

- Рискowo поведение, спешни състояния, сътрудничество с други сектори
- **Соматични заболявания**
  - Модул практическо обучение
    - Детски болести – 2 месеца
    - Детска неврология – 2 месеца

4.2. УЧЕБНА ПРОГРАМА

4.2.1 ТЕОРЕТИЧНА ЧАСТ

Теоретичната част по детска психиатрия включва следните въпроси:

1. Генетични, неврофизиологични и психоендокринологични аспекти на развитието
2. Невроизобразителни техники
3. Основни теории за психичното развитие
  - 3.1 На привързаността
  - 3.2 Когнитивно развитие
  - 3.3 Психоаналитични теории
  - 3.4 Темперамент
4. Развитие на когнитивни функции – внимание, перцепция, памет
5. Комуникативно развитие, развитие на играта
6. Фази на развитието – кърмаческа и ранна детска възраст, училищна възраст, юношеска възраст
7. Основни теории, свързани със семейството и семейния жизнен цикъл
8. Развитие на психопатологичните симптоми – (психотични) - детство, юношество, възрастен.
9. Развитие на психопатологични симптоми – (непсихотични) детство, юношество, възрастен.
10. Етиологични фактори
  - 10.1 Генетични фактори
  - 10.2 Придобити мозъчни нарушения
  - 10.3 Сепарация и депривация
  - 10.4 Мултипроблемни семейства
11. Епидемиология на детските и юношеските психични разстройства
12. Нозология и класификация в психиатрията и детската психиатрия.
  - 12.1 МКБ-10
  - 12.2 DSM-IV-TR
  - 12.3 Принципи и проблеми на психиатричната класификация
13. Психологични изследвания в детската психиатрия
14. Изследвания на речта и езика (логопедични изследвания) в детската психиатрия
15. Инструментални и параклинични методи на изследване
16. Разстройства на психичното развитие - разстройства от аутистичния спектър
17. Разстройства на психичното развитие – специфични разстройства на развитието
18. Умствено изоставане
19. Разстройства на поведението – Хиперкинетични разстройства /ADHD/,
20. Разстройство на поведението – поведенчески разстройства , опозиционно разстройство
21. Тревожни разстройства – сепарационно разстройство, генерализирано тревожно разстройство, фобийни разстройства,

22. Обсесивно-компулсивно разстройство
23. Посттравматично стресово разстройство (PTSD)
24. Дисоциативни и соматоформни разстройства
25. Елиминативни разстройства
26. Тикови разстройства
27. Разстройство на половия идентитет
28. Шизофрения в детска и юношеска възраст
29. Афективни разстройства в детска и юношеска възраст
30. Суицидно поведение при деца и юноши
31. Разстройства на съня
32. Адаптационни разстройства
33. Хранителни разстройства при деца и юноши
34. Зависимости и злоупотреба с психоактивни вещества
35. Психотерапевтични и психосоциални интервенции в детската психиатрия
  - 35.1 Индивидуална терапия
  - 35.2 Фамилна терапия
  - 35.3 Групова терапия
  - 35.4 Основни ориентации в психотерапията – динамична, системна, поведенческа, когнитивно-поведенческа
  - 35.5 Консултиране на родители
  - 35.6 Родителски тренинг
36. Медикаментозна терапия в детската психиатрия
  - 36.1 Особености на фармакокинетиката при деца и юноши
  - 36.2 Принципи на психофармакотерапията
  - 36.3 Основни групи психофармакологични медикаменти с употреба при деца и юноши
  - 36.4 Психофармакотерапия при отделни психични разстройства при деца и юноши
37. Детският психиатър като консултант и експерт, работа в общността
  - 37.1 Детска психиатрична консултация в педиатрията и педиатричните специалности
    - 37.1.1 Психологични аспекти на боледуването
    - 37.1.2 Соматични нарушения вследствие на negliжиране или злоупотреба с дете
    - 37.1.3 Психиатрични аспекти при педиатрични заболявания
    - 37.1.4 Консултиране във връзка с обучителни проблеми и отношения със системата на образованието
    - 37.1.5 Детският психиатър като експерт и свидетел в съда
    - 37.1.6 Консултиране на социални служби
  - 37.2 Организация на детско-юношеската психиатричната помощ
38. Настоящото законодателство и неговото приложение в системата на здравеопазването, социалните служби и службите, грижещи се за децата и инвалидите Принципи и организация на детската психиатрия – континуум от грижи, системи от грижи.
39. Психо-социални въпроси, свързани с имиграцията, бежанците, малцинствата, бедствията, злополуките, терористичните заплахи и атаки

4.2.2 ПРАКТИЧЕСКО ОБУЧЕНИЕ ПО ДЕТСКА ПСИХИАТРИЯ

По време на специализацията специализантите трябва да подготвят и представят писмено следните случаи, които се документират съгласно правилата на медицинската документация:

А) Интервю и психичен статус – 15 случая, от които:

- на деца от предучилищна възраст – 5
- на деца от училищна възраст – 5
- на юноша – 5

Б) Формулиране на случай, водене на случай и проследяване – 12 случая, от които:

- Разстройства на развитието - 2
- Умствено изоставане – 2
- Разстройства на поведението – 2
- Емоционални разстройства – 2
- Разстройства на хранителното поведение – 1
- Психотични разстройства – 2
- Тикове или разстройство на говора – 1

Случаите се представят в клиничната база и 5 от тях – в писмен вид на комисията на държавен изпит.

4.3 ТЕМИ НА КОЛОКВИУМИТЕ И ГРАФИК НА ПОЛАГАНЕТО ИМ

Теми на колоквиумите по Обща психиатрия:

1. Базисни умения
2. Шизофрения
3. Афективни разстройства
4. Личностови разстройства

Теми на колоквиумите по Детска психиатрия:

1. Психология и психопатология на развитието, разстройства на психичното развитие.
2. Емоционални и поведенчески разстройства в детска и юношеска възраст.
3. Психотични разстройства в юношеска и детска възраст
4. Терапевтични интервенции – медикаментозна терапия
5. Терапевтични интервенции - психосоциални и психотерапевтични подходи, превенция
6. Рисково поведение на деца и юноши, спешни състояния в детската психиатрия, колаборация с други сектори

График на провеждане на обучението и колоквиумите на специализанти без преминало обучение „психиатрия”

1-ва година

12 месеца – „Обща психиатрия”

- практическо обучение
- теоретично обучение

- Колоквиум „Базисни умения”

- 1 колоквиум по избор („Шизофрения”, „Афективни разстройства”, „Личностови разстройства”)

2-ра година

8 месеца - „Обща психиатрия”:

- практическо обучение
- теоретично обучение

- 2 колоквиума по избор („Шизофрения”, „Афективни разстройства”, „Личностови разстройства”)

4 месеца „Детска психиатрия”

- практическо обучение в акредитирана база по детска психиатрия
- теоретично обучение:

- Колоквиум „Психология и психопатология на развитието, разстройства на психичното развитие”

3-та година

12 месеца „Детска психиатрия”:

- практическо обучение в акредитирани бази по детска психиатрия
- теоретично обучение:

- Колоквиум „Емоционални и поведенчески разстройства в детска и юношеска възраст”
- Колоквиум „Психотични разстройства в юношеска и детска възраст”
- Колоквиум „Терапевтични интервенции – медикаментозна терапия”

4-та година

8 месеца „Детска психиатрия”:

- практическо обучение в акредитирани бази по детска психиатрия
- теоретично обучение и колоквиуми:

- Колоквиум „Рисково поведение, спешни състояния, сътрудничество с други сектори”
- Колоквиум „Терапевтични интервенции - психосоциални и психотерапевтични подходи, превенция”

2 месеца „Детски болести”:

- практическо обучение в акредитирана база по педиатрия - клиника, отделение, практика

2 месеца „Детска неврология”:

- практическо обучение в акредитирана база по детска неврология - клиника, отделение, практика

График на провеждане на обучението и колоквиумите на специализанти, преминали обучението за специалност „Психиатрия”:

Следва да се признаят 20 месеца практическо и теоретично обучение по психиатрия и 4 месеца практическо обучение по детска психиатрия, преминати в рамките на обучението по специалност „Психиатрия”. Теоретично обучение по детска психиатрия и колоквиум

„Емоционални и поведенчески разстройства в детска и юношеска възраст” се признават, ако са проведени в рамките на специализацията па „Психиатрия”.

1-ва година

- практическо обучение 12 месеца „**Детска психиатрия**”

- теоретично обучение:

- Колоквиум „Психология и психопатология на развитието, разстройства на психичното развитие”
- Колоквиум „Емоционални и поведенчески разстройства в детска и юношеска възраст”
- Колоквиум „Психотични разстройства в юношеска и детска възраст”

2-ра година

- практическо обучение 12 месеца, вкл.:

8 месеца - практическо обучение „**Детска психиатрия**” в акредитирани бази по детска психиатрия

2 месеца - практическо обучение „**Детски болести**”

2 месеца - практическо обучение „**Детска неврология**”

- теоретично обучение и колоквиуми:

- Колоквиум „Терапевтични интервенции – медикаментозна терапия”
- Колоквиум „Рисково поведение, спешни състояния, сътрудничество с други сектори”
- Колоквиум „Терапевтични интервенции - психосоциални и психотерапевтични подходи, превенция”

* ротацията в базите по психиатрия и детска психиатрия, както и стажовете по детски болести и детска неврология няма задължителна последователност, а се определя по индивидуален план от ръководителите на специализацията на отделните специализанти.

Забележка:

При изработването програмата е съобразена с препоръките на:

UEMS Section/Board on Child and adolescent Psychiatry/Psychotherapy (CAPP)

Working Group on Harmonization of CAPP-Training